

Одељење за новинарство и комуникологију је на својој седници 18. маја 2016. формирало комисију за преглед и оцену докторске дисертације: САВРЕМЕНА РЕТОРИКА У ДИПЛОМАТИЈИ - ЈЕЗИК, СТИЛ И ОБЛИЦИ ИЗРАЖАВАЊА кандидаткиње мр Данијеле Бјеља.

Комисија у саставу: Проф. др Иво Висковић; проф. др Зоран Јевтовић, Филозофски факултет Универзитета у Нишу; проф. др Радомир Животић; проф. др Добривоје Станојевић као предложени ментор, након оствареног увида у текст докторске дисертације, узајамних консултација и разговора са кандидаткињом, подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Данијела М. Бјеља рођена је 30. јуна 1980. године у Книну, Република Хрватска. Завршила је гимназијско школовање (смер Опште-друштвени) у Бањој Луци у Републици Српској 1998. године. Дипломирала је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, јула 2004. године и стекла звање дипломирани политиколог - новинар комуниколог.

Магистарску тезу под називом „Противуречности приватизације друштвених предузећа у Републици Србији“ брани на Факултету политичких наука у Београду 15. јула 2009. године и добија изузетну оцену од Комисије за одбрану (проф. др Сретен Сокић, проф. др Љубисав Марковић и проф. др Божидар Церовић).

Од 2002. до 2004. године запослена у фармацеутској индустрији “Алтернатива Медика” на радном месту ПР менаџера.

Од 2004. до 2006. године запослена у предузећу „Pearlhome“ на радном месту ПР менаџера.

Од 2008. године стално је запослена на „ Академији за дипломатију и безбедност“ у Београду као стручни сарадник у настави у оквиру групе предмета под називом „Дипломатско – безбедносне вештине“.

Кандидаткиња је учествовала у раду и организацији већег броја научних конгреса, конференција и скупова.

Уредница је Зборника научних радова под називом Србија и НАТО – за и против.

Кандидаткиња активно говори и пише на енглеском језику, а пасивно се служи шпанским језиком.

Удата и мајка једног детета.

2. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација насловљена САВРЕМЕНА РЕТОРИКА У ДИПЛОМАТИЈИ - ЈЕЗИК, СТИЛ И ОБЛИЦИ ИЗРАЖАВАЊА указује на низ посебних научноистраживачких и аналитичких околности. Реч је о споју сложене целине предметног, теоријског и хипотетичког одређења и компетентности кандидата који нуде квалитетну научно-истраживачку активност и аналитичке резултате. Веома је значајан општи карактер и научни подухват израде ове докторске дисертације за развој језика, стила и реторичких облика српске дипломатије с обзиром на то да је успостављање и развој дипломатских односа једна од првих и наважнијих задатака сваке државе. Кандидаткиња је у својој дисертацији нагласила и опсежно образложила такав смисао

истраживања. То подразумева историјске и савремене токове у дипломатији, а посебно, околности у којима се одвија спољна политике Србије.

Кандидаткиња је предала дисертацију која садржи седам поглавља, у које спадају и Увод и Закључак. Пет поглавља се даље дели на поднасловне. Увод почиње на нумерисаној страни 5, а Закључак се завршава на страни 248, што значи да текст докторске дисертације заузима 244 стране формата А4.

У оквиру докторске дисертације, мр Данијела Бјеља је изложила низ валидних научних аргумената којима је доказала теоријско-емпиријску актуелност *предмета истраживања*. Наиме, предмет истраживања јесу елементи, облици, садржаји и суштина савремене реторике у дипломатији (језик, стил и облици изражавања) који се, према теоријским сугестијама и емпиријским верификацијама, мењају сагласно сврхама сваке говорне целине. Отуда кандидаткиња отвара питање: Како се мењају облици, садржаји и сврхе, односно суштина говорних целина на националном, регионалном и глобалном нивоу у процесима и односима дипломатије – утврђивања и спровођења спољне политике? Другим речима, кандидаткиња је обухватила и анализирала *шири* и *ужи* предмет истраживања. Широ предмет истраживања кандидаткиња одређује као нови теоријски приступ у изучавању савремене реторике у дипломатији – посебно у процесима и односима глобализације као свеобухватне појаве савременог света. Ужи предмет истраживања је однос између глобализације и савремених реторичких процеса у дипломатији.

Према резултатима истраживања савремених теорија (теорија спољне политике, теорија међународних односа, теорија дипломатије, теорија демократије, теорија глобализације, теорија о политичком систему, теорија децентрализације, теорија нације, теорија промена, развоја и модернизације, правних теорија, теорија конфликта, теорија о политичкој култури, теорија рецепције...), чије налазе кандидаткиња уводи у концепт анализе и емпиријским налазима, конкретно-историјским искуствима, битна и актуелна тема овог нашег времена, у којем делује глобализам у свим могућим исказима, и јесу форме и садржаји савремене реторике у дипломатији – језик, стил и облици изражавања. Истраживање у овој докторској дисертацији обухвата главне токове у историји дипломатије Србије као показатеље степена развоја језика, стила и облика изражавања у складу са савременим реторичким настојањима.

Кандидаткиња наводи општи циљ истраживања који у себи садржи научни и друштвени. Друштвени циљ истраживања кандидаткиња усмерава на конкретно-историјску праксу - да се процеси дипломатског одлучивања, извршавања и контроле покушају учинити ефикаснијим, ефектнијим, квалитетнијим, јаснијим и транспарентнијим.

Научни циљ истраживања кандидаткиња види у научној дескрипцији форми и садржаја савремене реторике у дипломатији, као и описивању непосредне повезаности и условљености глобализма и глобализације, регионализма и регионализације и савремених дипломатских процеса и односа – демократичности, транспарентности, економичности, ефикасности ових процеса. Поред научног описа, научни циљ анализе је остваривање одређених нивоа научне класификације и типологије.

Кандидаткиња је у свом предметном приступу и циљевима у овој дисертацији поставила начну и истраживачку „равнотежу“ са намером да се изврши систематизација и класификација досадашњих сазнања о елементима наведених процеса и односа, као и да се изврши квалитативна анализа присуства савремених реторичких елемената и садржаја.

3. Основне и посебне хипотезе

Кандидаткиња се определила да изведе истраживање понуђеног предметног одређења по свим уобичајеним стандардима научне организације.

Отуда и понуђене хипотезе имају за циљ да обухвате основна својства, појавне облике функционисања и међусобне везе језика, облика и стила реторике у дипломатији.

Основна хипотеза којом се полази у интердисциплинарно истраживање гласи: *Улога савремене реторике у дипломатији детерминисана је савременим економским, политичким, културним и укупним друштвеним процесима и односима на глобалном, националном и регионалном нивоу.*

Генералну хипотезу операционализује, теоријски и радно, посредством следећих посебних научних хипотеза:

1. *Савремени дипломатски процеси детерминисани су процесима глобализације;*
2. *Језик у дипломатији одређен је националним и културним идентитетом;*
3. *Облици дипломатског општења детерминишу присуство, квантитет и квалитет трансмисије, комуникација и информација;*
4. *Особености дипломатског стила произлазе из суштине националне културе и задатог дипломатског протоколарног општења;*
5. *Између облика дипломатског изражавања и глобалних промена постоји повезаност;*
6. *Постоји каузални однос између глобализације и интерних, екстерних и интерно-екстерних савремених дипломатских процеса, тј. процеса доношења одлука, извршавања донетих одлука и контроле над одлучивањем и извршавањем донетих дипломатских одлука, али и процеса дипломатске реторике.*

Кандидаткиња на основу објективних и поузданих резултата истраживања одговара и на следећа питања:

- a. *Каква су језичка и стилска својства примене реторике у дипломатији;*
- b. *Које су специфичности облика дипломатског општења;*
- c. *Формуле и реторички обрасци у дипломатским мисијама;*
- d. *Дистрибуција језичких елемената;*
- e. *Промене у дипломатској реторици у светлу глобалних промена;*
- f. *Везе између дипломатског комуницирања и развоја информационог друштва;*
- g. *Значај невербалне комуникације у дипломатским облицима изражавања;*
- h. *Релације дипломатије и односа са јавношћу;*
- i. *Значај културног идентитета у дипломатској реторици;*
- j. *Етика дипломатског изражавања;*
- k. *Еристике у дипломатским исказима.*

Комплексност предмета истраживања наводи кандидаткињу да анализу остварује на два нивоа:

- *теоријско-методолошком и*
- *конкретно-историјском.*

Постоји неопходност да се сучели опште са посебним, универзално са парцијалним, глобално са регионалним.

Мр Данијела Бјеља је у овоме истраживању користила више научних метода које би обезбедиле унутрашње јединство емпиријске грађе. Кандидаткиња сматра да су методе истраживања детерминисане управо предметом истраживања. Интердисциплинарност предмета анализе, систем хипотеза и научни циљ упућују на дијалектички приступ истраживању. Имајући у виду природу научних сазнања у сфери међународних односа и дипломатије, кандидаткиња комбинује основне аналитичке (анализа, апстракција, специјализација и дедукција) и синтетичке методе (синтеза, конкретизација, индукција и генерализација).

Општенаучне методе у истраживању су: хипотетичко-дедуктивна и компаративна (упоредна).

У прикупљању података кандидаткиња је применила метод испитивања (технике анкете и интервјуа) и метод анализе садржаја докумената - типа квантитивне и квалитативне анализе на два нивоа: а) на нивоу изворних докумената и података и б) на нивоу секундарне анализе резултата ранијих истраживања и адекватне литературе.

У фази извођења закључака и провере претпоставки истраживања кандидаткиња је применила статистичку методу утврђивања значајности разлика. Метод посматрача се такође успешно примењује у складу са сврхом проучавања.

С обзиром на то да се реторика ослања на помоћне науке као што су : лингвистика, етика, психологија, логика, граматика, стилистика, естетика... кандидаткиња се у појединим деловима дисертације користи методама ових наука.

4. Опис садржаја

Садржај, осим Увода и Закључка, чини пет поглавља. У уводном делу кандидаткиња објашњава почетне ставове и теоријске појмове дефинише за даљу употребу у раду.

Кандидаткиња мр Данијела Бјеља предложила је да резултате истраживања саопшти у докторској дисертацији, поред увода и закључних разматрања, у још пет посебних глава.

Кандидаткиња у уводу докторске дисертације најављује проблем истраживања, значај анализе и структуру резултата истраживања.

Прво поглавље *Теоријско методолошка полазишта у истраживању* посвећено је одређењу ширег и ужег предмета истраживања и његове теоријске заснованости. Такође се указује на емпиријске димензије савремене реторике у области дипломатије отелотворене у језику, стил и облицима изражавања. Ово поглавље садржи и хипотетички оквир и циљеве истраживања, разрађене методе, поступке и технике истраживања, научну и друштвену оправданост, као и дефиницију основних појмова и појмовну анализу.

У другом поглављу *Језик у дипломатији* кандидаткиња указује на међузависност дипломатије и комуникација и специфичности језичког исказа у њој. Кандидаткиња је овде даље истраживала и историјске промене и развој дипломатских језика као битан полазни основ даљег истраживања. Изучава и улогу невербалних и вербалних порука у развијању и одржавању дипломатских односа, а у даљу анализу укључује и интеркултурно и невербално комуницирање односно, тумачење, обликовање и пренос порука у дипломатији, те поједине лингвистичке и семиотичке теме из структуре језика, фонологије, семантике и прагматике.

У трећем поглављу *Особености дипломатске комуникације* предвиђа се анализа појма и природе реторике у дипломатији. Кандидаткиња указује и на значај посебног

изучавања (једносмерног) комуницирања посредованог уз помоћ масовних медија попут штампе, телевизије, интернета па чак и путем филма и других уметничких остварења. Примењена је и посебна анализа дипломатске комуникације у ери информационог друштва с обзиром на то да је та тематика у савременој дипломатији нова и сваким даном све актуелнија. Кандидаткиња доказује развој специфичног дипломатског стила и изражаја прилагођеног новом виду комуникационих технологија, односно дипломатској комуникацији у светлу глобалних промена.

У четвртом поглављу *Особености дипломатског стила* кандидаткиња је конципирала анализу техника јавног излагања које су карактеристичне за савремене дипломате. Прецизна употреба језика у споју са реторичком вештином изискује да се права реч, у право време, упути на праву адресу и тиме постигне максималан ефекат у дипломатском преговарању. Кандидат нуди и анализу дипломатског протоколарног општења, али и односа културе и дипломатије с обзиром на то да су и култура и дипломатија темељни појмови. Кандидат отвара и питање етике у дипломатском преговарању као и појаву еристике у дипломатији. Ово истраживање логичких контрадикција и говорних контроверзија често присутних у ставовима дипломатије од посебне је сазнајне и практичне важности за савремену дипломатију. Истраживање захвата историјски ток, али и савремене правце.

Завршно поглавље дисертације кандидаткиња посвећује интердисциплинарном истраживању садржаја и форме интерне и екстерне дипломатске преписке као и усмених жанрова у дипломатији. Кандидаткиња теоријски, емпиријски и примењено истражује кроз репрезентативне узорке из архива Народне библиотеке, Министарства иностраних послова и архиве Института за међународно право и привреду. Свакодневна питања и проблеми у пољу хармонизације са правним, економским и другим тековинама држава међусобно предмет су посебне синтактичке и лексичке анализе. Кандидаткиња на основу теоријских сугестија и емпиријских верификација пружа најпожељнију форму дипломатске преписке и усменог исказа у савременој дипломатији.

Закључна разматрања представљају критички преглед основних резултата истраживања на основу којих би били донети синтетички закључци о предмету и хипотезама истраживања као и преглед конкретних форми и стилских одлика.

5. Очекивани резултати и научни допринос

Научно утемељен приступ предмету истраживања, најављене методе и технике теоријско-емпиријског истраживања указују да се може очекивати адекватан допринос политиколошким наукама, а посебно дипломатској пракси. Резултати које је кандидаткиња понудила у овој дисертацији садржи се у два опредељења: критичком сагледавању актуелних решења у савременој дипломатији и свођење истраживања и закључака (посебно) решења која доприносе развоју савремене дипломатске праксе и њених појавних облика.

Савремена дипломатска пракса, а посебно дипломатска стварност глобализма изнедрила је потребу за критичким пропитивањем улоге савремене реторике у дипломатији. Ово и овакво пропитивање захтева интердисциплинарна научна теоријско-емпиријска истраживања и критичка промишљања. Отуда ово истраживање има теоријски и оперативни смисао. У теоријском смислу резултат истраживања је у утврђивању научне истине о релацијама између идеја – норми – организација и конкретних дипломатских акција, процеса и односа на националном, регионалном и глобалном нивоу.

Практични значај резултата овог истраживања је у указивању на битност и актуелност савремене реторике у дипломатији. Значај резултата истраживања је и у научном утврђивању стилских, језичких и општих својстава и облика дипломатске реторике, а посебно савремене дипломатије и њених тематских, мотивских, структурних и стилских карактеристика.

Рад има претензије да утврди правила и законе када је језик и стил дипломатске реторике у питању, као и чињенице да непрецизни, погрешно усмерени и употребљени искази и преписка унутар и изван дипломатске мисије може да трајно наруши односе међу датим земљама. Према томе, реч је о једном од ретких теоријско-емпиријских истраживања ове врсте код нас и у региону.

Очекивани резултати јесу у функцији буђења свести о стратешкој важности знања реторике, информација и организационе културе у дипломатији, као и унапређења свести да је сваки, ма и најмањи дипломатски процес детерминисан суштином и формом реторичких садржаја и односима глобализације. Конкретан научни допринос резултата истраживања је и у интердисциплинарном утврђивању стилских, језичких и општих одлика и облика дипломатске реторике, а посебно савремене дипломатије и њених тематских, мотивских, структурних и стилских карактеристика. Према томе, ово истраживање усмерено је на утврђивање чврстих оквира и законитости дипломатског језичког исказа отелотвореног различитим стиловима и облицима изражавања. С обзиром на непобитну чињеницу да се помоћу језика ствара реалност и одређује људско понашање и деловање, научни допринос у овом раду јесте уобличавање и одређивање спецификаума дипломатског језика у практичној употреби.

Исход ове дисертације јесте и доказивање хипотезе да је дипломатска реторика веома важно персуазивно средство у политичкој борби при изградњи вишепартијског система у Србији.

Сви наведени чиниоци досад упућују на закључак о важности истраживања дипломатске реторике у Србији у време вишепартијског система.

Истраживање дипломатске реторике у Србији из непосредне прошлости, уз сагледавање историјског контекста и спровођење свих наведених анализа, доприноси разумевању значајних реторичких проблема, али и отварању нових питања из граничних научних области. Добија се јаснија слика о жанровском и реторичко-стилском профилу нове дипломатске реторике беседе и природи њеног еристичког дискурса. Такође, резултат дисертације је и доказивање или оповргавање тезе о различитости реторичких модалитета у политичком и јавном дискурсу у Србији у ово време.

Истраживањем начина како се јавно изговорена реч у области политике одражава на друштвене промене, и делује на успостављање јавног мњења, отварају се и питања која се односе на медијски утицај, на теорију и праксу политичког беседништва. Будући да поједини медији масовног комуницирања (телевизија, радио), посредујући у преношењу елемената дипломатске реторике, успостављају нов однос према публици, у правцу „омасовљења“ јавно изговорене речи, могло би се говорити и о различитим утицајима који су, такође, истражени у овом раду.

У истраживању се свеобухватније посматра утицај мас - медија деловањем на свест говорника и сазнање да ће говор бити прослеђен и „креативно реинтерпретиран“ масовној публици. Такође се намеће питање говорникове потребе да садржај и форму својих беседа прилагоде захтевима новог времена које, *volens nolens*, подразумева новинарски и уреднички филтер. То ће рећи, да савремени медији масовног

комуницирања могу различитим развијеним техникама манипулативног завођења допринети вредносном изокретању (прећуткивању) и реинтерпретацији изговорених речи, у зависности од доминантних идеолошких критеријума, интервенције новинара, уредника и циљева власника медијског капитала.

Научни допринос се огледа у изради анализе која ће обухватити опис и објашњење карактера, садржине и реторичких перспектива савремене дипломатије. Ова проблематика је до сада веома мало истражена. Имајући у виду да би исходи овог истраживања требало да прошире и продубе постојећа сазнања о дипломатској реторици уопште, а посебно у Србији у време вишепартизма, дисертација пружа допринос и развоју реторичких изучавања савременог политичког говорништва.

Посебан значај дисертација има за развој дипломатске реторике код нас имајући у виду да је развојем вишепартизма и глобализма, самим тим и нових облика, стилова и жанрова дипломатског говора, све очитији.

6. Закључак

Узимајући у обзир све што је наведено у претходним деловима овог реферата, сматрамо да кандидаткиња мр Данијела Бијеља показује посебни смисао за аналитичка упоредна и минуциозна миркостилска и реторичка истраживања, као и способност за самостална теоријско-емпиријска истраживања. Кандидаткиња мр Данијела Бијеља је понудила докторску дисертацију коју је, по досадашњим, образовним, истраживачким и научним искуствима и резултатима израдила на добар начин. Њено научно-истраживачко тумачење и објашњење предметног одређења употпуњено је савременим идејама и оријентацијама са провереним научним основама и решењима.

Увидом у евиденцију Универзитета у Београду и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ утврђено је да до сада у нас није брањена докторска дисертација или магистарски рад под тим насловом. Мр Данијела Бијеља испуњава све Законом о високом образовању и Статутом Универзитета у Београду предвиђене услове за одбрану своје докторске дисертације.

Анализа радова мр Данијеле Бијеља, као и наведени предмет, циљ, постављене хипотезе и предложени методи истраживања испуњавају предвиђене критеријуме који кандидата, по нашем мишљењу, препоручују за одбрану докторске дисертације под називом САВРЕМЕНА РЕТОРИКА У ДИПЛОМАТИЈИ - ЈЕЗИК, СТИЛ И ОБЛИЦИ ИЗРАЖАВАЊА.

Чланови Комисије:

Проф. др Иво Висковић

Проф. др Зоран Јевтовић

Проф. др Радомир Животић

У Београду, јун 2016.

Проф. др Добривоје Станојевић